

Ю. О. Карпенко

УДК 811.161.2'373.23-055.1

СПРОБА ФУТУРОЛОГІЧНОЇ ОНОМАСТИКИ (ЧОЛОВІЧІ ІМЕНА)

***Реферат.** Спроби визначення майбутнього особових імен мають спиратися на ономастичні уподобання, а не на реальну динаміку новонароджених. Усі реципієнти (мінімум 200-300 чоловік) мають бути поділені за істотними ознаками окрім віку (всі мають бути репродуктивного віку) та етнічної приналежності (всі належать до тієї ж) на окремі групи. Визначаються уподобання, наявні в усіх групах, далі у їх усе меншій кількості. Прогностично перспективними визнаються імена, що охоплюють більше половини груп.*

***Ключові слова:** закономірності динаміки імен, майбутнє імен, футурологічна ономастика, чоловічі імена.*

Коли дослідник вивчає динаміку особових імен шляхом підрахунку кількості новонароджених (за роками чи п'яти- або, частіше, десятирічними зрізами), то він фактично вивчає минуле, а не майбутнє: для майбутнього залишаються тільки досить суб'єктивні й куці припущення. Десять років назад в Україні лідерами були **Сергій і Олександр**. І хто зміг би тоді прогнозувати, що нині, в 2007 р., **Олександр** так і залишиться лідером, вже безконкурентним, а **Сергій** мало не вдвічі послабить свою популярність?

У цій статті пропонується методика вивчення динаміки особових імен, скерована в майбутнє, а не в минуле. Для цього основою дослідження обираються підрахунки не новонароджених, а ономастичних уподобань, притаманних особам репродуктивного віку (18-28 років). Для нього кожен реципієнт називає (записує) свої улюблені імена – 10 жіночих і 10 чоловічих. Реципієнти мають бути обов'язково розділені за якимись істотними диференційними ознаками (фах, освіта, стать, суспільна позиція тощо) так, щоб вони творили мінімум п'ять різних груп (ліпше – більше). Працюючи зі студентами, ми їх розділили саме на групи, курси, спеціалізації. Уподобання кожної групи аналізуються окремо, а потім вони зіставляються. Чим більше груп містить дане ім'я, тим більше шансів воно має на зміцнення своїх позицій у майбутньому.

Пропонуються результати роботи з чоловічими іменами (жіночі аналізуються в окремій статті), що є уподобаннями 174 реципієнтів (переважно – реципієнток) п'яти груп студентів Одеського національного університету: 1) I укр. – 72 учасники; 2) I прикл. – 25 учасників; 3) III англ. – 46 учасників; 4) V укр. – 19 учасників; 5) V прикл. – 12 учасників. Працюємо, отже, з 1740 ім'явжитками, що складають 143 різні імена.

Серед них у всіх наших п'яти групах наявно 30 імен, які, звичайно, належать до найуживаніших, охоплюючи 77% усіх ім'явжитків. Цю категорію імен дещо умовно можна назвати "п'ятизірковою". Наведемо всі ці 30 імен, вказуючи їх ранг, частотність та стосунок до десятки імен у кожній з п'яти груп.

1. Олександр 123 (у трьох групах – лідер, у двох у десятці)
2. Андрій (у двох групах – лідер, у трьох у десятці)
3. Сергій 88 (у чотирьох групах у десятці)
4. Дмитро 85 (у чотирьох групах у десятці)
5. Максим 74 (у чотирьох групах у десятці)
6. Олексій 67 (у чотирьох групах у десятці)
7. Євген 61 (у чотирьох групах у десятці)
8. Володимир 59 (у трьох групах у десятці)
9. Олег 48 (у двох групах у десятці)
10. Юрій 47 (в одній групі у десятці)
11. Данило 42 (у двох групах у десятці)
12. Ігор 42 (у двох групах у десятці)
13. Денис 41 (в одній групі у десятці)
14. Микита 37

15. Кирило 35
16. Роман 35 (у двох групах у десятці)
17. Михайло 34 (в одній групі у десятці)
18. Владислав 33
19. Костянтин 32
20. Ярослав 29
21. Артем 28
22. Віталій 28
23. Валерій 27 (в одній групі у десятці)
24. Іван 24
25. Анатолій 23
26. Вадим 22
27. Станіслав 22
28. Артур 21
29. Ілля 16
30. Арсен 10 (в одній групі у десятці)

Ці імена мають найбільшу життєву потугу й найбільше шансів на активний ужиток у майбутньому. Усе це старі добротні календарні імена. За даними О.В.Суперанської майже всі ці імена входять у список календарних імен, що визнаються православною церквою в ХХ ст. Виняток становлять тільки два імені – **Ярослав** та **Артур**. Але за словником І.І.Трійняка канонічним є й ім'я *Ярослав* [4, с. 419]. Щодо імені **Артур**, то для слов'ян це – нове ім'я (прийшло до нас у ХХ ст.), хоч історично воно древнє, бо належало славетному королеві Британії **Артуру**, що очолював рицарів круглого стола. Ім'я його утворене від кельт. 'ведмідь' (І.І.Трійняк визнає його рідкісним [4, с. 45], але тим не менш його належність до "п'яти-зіркових" обіцяє йому тривалий і зовсім не рідкісний ужиток.

Решта імен цієї найперспективнішої тридцятки має традиційне для християнських імен походження. Серед них 13 генетично грецькі, по 5 – слов'янські та латинські, 4 – давньоєврейські, а два – кельтські. Крім **Артура**, про якого вже говорилося, кельтським (а не скандинавським), як це цілком певно показав В.Г. Склярєнко [1, с. 62-63] є ім'я **Ігор**. Учений відносить до кельтських й ім'я **Олег** [1, с. 73-74], але тут ще залишається простір для дискусії, тому наразі не будемо його вилучати зі скандинавських, де воно локалізується традиційно.

"Чотиризіркових" чоловічих імен, тобто відсутніх в одній з п'яти груп, наші дані дали тільки 12. Ось їх список, оформлений за тими ж даними, що й попередній.

1. Віктор 34 (в одній групі у десятці)
2. Микола 34 (в одній групі у десятці)
3. Павло 26
4. Руслан 20 (в одній групі у десятці)
5. Богдан 17
6. Георгій 15
7. В'ячеслав 14
8. Петро 10
9. Ростислав 10
10. Святослав 10
11. Антон 9
12. Григорій 9

Ці 12 імен у наших матеріалах охоплюють разом 12% ім'явжитків. Усі 12 "чотиризіркових" імен наявні в першій та третій виділених нами групах, а в другій, четвертій та п'ятій відсутні по чотири імені в кожній.

Серед цих імен, за свідченнями О.В.Суперанської, 10 визнаються сучасною православною церквою. У наведеному дослідницею спискові канонічних імен [2, с. 491-541] відсутні імена **Богдан** та **Руслан**. Утім, М.Г. Талалай, який уперше зібрав усі сучасні російські календарні православні імена, включив туди також ім'я **Богдан** з відсилкою на ім'я **Феодот**, при якому подає статтю з таким заголовком: "Феодот (Богдан), Федот, Федотий" [3, с. 19, 120]. Формулу "слов., калька з гр." містять й інші сучасні словники. Колись популярне твердження про те, що **Богдан** це генетично слов'янське ім'я, є такою ж помилкою, як аналогічна думка щодо імен Віра, Надія, Любов. Визнання імені **Богдан** калькою дає змогу вважати його таким же канонічним, як і інші 10 імен аналізованого списку.

Залишається, тільки **Руслан**, дійсно неканонічне ім'я. Його канонізував О.С.Пушкін, і в ХХ ст. вжиток імені поширюється в східних слов'ян. Поширення продовжуватиметься й у ХХІ-ХХІІ ст. Генетично ж це ім'я – з арабської мови (arslan – 'лев') прийшло в тюркські, а звідси у формі Єруслан (Лазарович) потрапило в російську казку. О.Пушкін, обравши форму Руслан, спопуляризував це ім'я поемою «Руслан і Людмила». Крім цих двох імен, з походження арабсько-тюркського (Руслан) та греко-слов'янського (Богдан), решта генетично є грецькою (чотири), слов'янською та латинською (по три).

"Тризіркових" імен, відсутніх у списках двох наших груп, маємо на одне більше – тринадцять. Ось вони всі.

1. Степан 10	7. Влад 5
2. Валентин 7	8. Мирослав 4
3. Давид 7	9. Назар 4
4. Тарас 7	10. Тимур 4
5. Марк 6	11. Єгор 4
6. Геннадій 6	12. Гліб 3
	13. Леонід 3

У наших матеріалах ці 13 імен займають 70 ім'явжитків, тобто 4% всього простору. Отже, всі три списки, у складі яких представлено більше половини виділених нами п'яти груп, тим самим, відповідно до відстоюваної нами теорії належать до прогностично перспективних і схильні в майбутньому більше до зростання, ніж занепаду. В цілому вони складають 55 імен і обіймають 93% наших матеріалів. Імена ж, названі тільки одною чи двома групами, які ми відносимо до відступаючих, мало- чи взагалі безперспективних, складають серед ім'явжитків 117 одиниць, але ж становлять 88 різних імен, тобто значно більше, на 33 імені, ніж перспективні, зростаючі імена. Це

загальна характеристика динаміки особових імен. Невелика їх група, у різні часи різна, зростає, активізується (можна сказати: увиходить у моду), а більшість відступає, втрачає популярність – на завжди чи на якийсь досить довгий час (два-три покоління). Поміж цими двома групами імен знаходиться ще одна (у нас це чотири- та тризіркові імена), яка тягнеться за найпродуктивнішими, але не дотягується до них.

Цю модель динаміки чоловічих імен видається цікавим зіставити з тим, як розвиваються жіночі імена. Ті ж 174 реципієнти записали 1740 своїх улюблених жіночих імен. Ці ім'явжитки містять 197 різних імен – на 54 імені більше, ніж чоловічих імен. Тим не менш перспективніших, “кращих” імен з погляду реципієнтів менше серед жіночих, ніж серед чоловічих імен: “п’ятизіркових” тут 27, а серед чоловічих – 30. Зате тих імен, що тягнуться за найкращими, серед жіночих імен більше, ніж серед чоловічих – 33 (18 “чотири- та 15 “тризіркових”). У чоловічому іменнику таких імен тільки 25. Отже, всього перспективних імен за нашими критеріями виділяємо 60, а серед чоловічих тільки 55. Різниця невеличка, але простежується вона цілком виразно. Жіночі імена більш динамічні, саме тут цілком доречним є термін мода. У жінок швидше міняються форми одягу, прикрас, зачісок, макіяжу. А знайдіть мужчину, який усунув би собі в ніс чи в пузо золоте кільце. Зрештою, знайти можна, але серед жінок пірсинг поширений набагато більше, хоч це (і не тільки це!) є поверненням у дикунство.

Що торкається саме “тризіркових” чоловічих імен, то тут десять з 13 канонізовані православною церквою, а три неканонізовані. Однак позиції цих імен в ономастиконі досить різні. Імені **Мирослав** не пощастило потрапити до складу канонізованих, але воно спирається на значну групу канонізованих слов’янських композитів на **-слав**. Приємне фонетикою й семантикою, воно стійко утримує свою уживаність. Ім’я **Влад** теж не належить до хресних, але на фоні канонізованих **Володимир**, **Владислав** сприймається як своє, як рідне. Утім більшість словників розглядає це ім’я не як усічення **Владислав** та ін., а як похідне від слова **владѣти**. Неканонізоване **Тимур** увійшло в слов’янський ужиток лише в ХХ ст. завдяки популярності книги Аркадія Гайдара «Тимур і його команда» та руху тимурівців. Серед 13 розглядуваних імен 5 з походження є грецькими, по два – слов’янські, латинські й давньоєврейські і по одному – тюркське й скандинавське.

Неперспективні імена, що названі тільки в одній чи двох групах, ми не будемо розглядати особливо докладно. Відзначимо лише основні моменти. У двох групах названо тільки 18 імен, а в одній – 70. Викликає здивування наявність се-

ред двозіркових (а не десь вище) імені **Василь**. Хоч це ім’я вказане дванадцятьма реципієнтами, але ж – тільки в двох групах – першій (I укр., 72 учасники) та четвертій (V укр., 19 учасників), тобто тільки студентами українського відділення. В кількох регіонах України це ім’я має значне поширення, а в ряді гуцульських сіл досі залишається лідером (дані С.П.Павелко). Тому, гадаємо, наші матеріали щодо імені **Василь** непоказові. Футурологічний погляд на це ім’я можна реалізувати лише після масштабніших обстежень різних територій України пропонованим методом. Взагалі, треба нагадати, що дана стаття має на меті не встановлення результату, а тільки виклад опанованого методу одержання результату. Потрібно мінімум 10 подібних різних територій з наявністю більшої кількості реципієнтів і більшої кількості їх етнічно однорідних груп. Зіставлення одержаних результатів дасть, упевнені, картину майбутньої динаміки імен мінімум на 30-50 років наперед.

Стали “двозірковими” і, отже, втратили перспективу зростання в найближчі десятиліття імена **Аркадій**, **Геннадій**, **Гнат**, **Захар**, **Остап**, **Радомир**, **Яків**. Ще в більшій мірі це стосується імен, що наявні тільки в одній групі і вжиті, як правило, тільки один раз (дуже рідко – двічі): **Адам**, **Архип**, **Борис**, **Борислав**, **Всеволод**, **Гаврило**, **Інокентій**, **Казимир**, **Лаврін**, **Лаврентій**, **Лев**, **Матвій**, **Натан**, **Орест**, **Пилип**, **Савелій**, **Тимофій**, **Федір**, **Фелікс**.

Однак, якщо глянути в минуле, в історію наведених імен, то неважко спрогнозувати і їх повернення. Десь у кінці ХХІ ст. вони наберуть обертів і піднімуться до частовживаних, може й до десятки. **Адам** і **Єва**, **Захар Беркут**, **Лев Толстой**, **Пилип Орлик** – таке з народної пам’яті не випадає. Ці імена відлежаться, відпочинуть у схованках пам’яті і потім знову стануть до активної служби.

Трапляється це з порівняно невеликою групою нині неперспективних імен, які вже пройшли адаптацію, мають тривалий період уживання в українській мові. Більшість же рідковживаних нині імен, переважно названих одною особою один раз, перспектив на майбутнє зростання не має. Це, наприклад, історичне **Аскольд**, революційне **Владлен**, олігархічне **Рінат**, літературно-біблійні **Іешуа** та **Люцифер**, іншомовні (саме іншомовні, індивідуально взяті реципієнтом з іноземної, переважно англійської мови): Уїлфред, Бредлі, Джастин, фр. Мішель, східне Енвер (уживане зокрема в Албанії), Ельнур, Емір, навіть записані латинкою англійські імена Rolf, Steve, Ashton тощо. Ці імена мають мізерні, по суті нульові шанси більш-менш активно включитися в склад українського іменника. Наразі вони, поодинокі з’являючися в українському мовленні, знаходяться за межами української мови.

Зрозуміло, кожна людина – індивід, наділений своїм власним ментальним лексиконом. Й антропомічні уподобання різних людей не збігаються. Тяга до якоїсь незвичності, екзотичності в окремих людей досить помітна. Назвали ж, за даними газет (наприклад, КП Україна. – 2007, 31 січня), в Україні в 2006 р. окремі не дуже мислячі батьки своїх рідних синочків **Гамлет**, **Лимон**, **Мадагаскар**, **Сервер**, **Шахид**. Одні пишуть про

великий вплив імені на долю людини, інші намагаються іменем цю долю зіпсувати. Слава Богу, що такі відхилення від нормальної, прийнятої суспільством (а не індивідуальної) динаміки імен були (як у 20-і роки ХХ ст. “революційні”) і будуть поодинокими відхиленнями, а не узвичасним явищем. Щоб ім’я одержало високий ранг, воно має подобатися не окремій особі, а великим групам осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скляренко В.Г. Русь і варяги. Історико-етимологічне дослідження. – К.: Довіра, 2006. – 119 с.
2. Суперанская А.В. Словарь русских личных имен. – М.: Эксмо, 2003. – 542 с.
3. Талалай М.Г. День ангела. Справочная книга по именам и именинам. – СПб.: Триал, 1992. – 230 с.
4. Трійняк І.І. Словник українських імен. – К.: Довіра, 2005. – 509 с.

Карпенко Ю.А.

ОПЫТ ФУТУРОЛОГИЧЕСКОЙ ОНОМАСТИКИ (МУЖСКИЕ ИМЕНА)

Попытки определения будущего личных имен должны опираться на ономастические симпатии, а не на реальную динамику новорожденных. Все реципиенты (минимум 200-300 человек) должны быть разделены по существенным признакам, кроме возраста (все – репродуктивного возраста) и этнической принадлежности (принадлежат к одной и той же) на отдельные группы. Определяются симпатии, присущие всем группам, далее – их все меньшей части. Прогностически перспективными признаются имена, охватывающие более половины групп (“Λογος ὀνομαστικῆς”, № 2, 2008, с. 25-28).

Ключевые слова: будущее имен, закономерности динамики имен, мужские имена, футурологическая ономастика.

Yu. O. Karpenko

ATTEMPT OF FUTUROLOGICAL ONOMASTICS (MEN'S NAMES)

Attempts to define the future of proper names should be grounded on onomastic preferences not on real dynamics newly borns. All the recipients (minimum of 200-300 people) are to be grouped in accordance with essential characteristics in addition to their age (which is expected to be reproductive) and ethnic background (the same for all recipients). Preferences are established first for all the groups, then in decreasing sequence. All the names which appear in more than half of the groups are recognized as prognostically prospective (“Λογος ὀνομαστικῆς”, № 2, 2008, с. 25-28).

Key words: futurological onomastics, men's names, tendency in name dynamics, the future of proper names.